

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2
0
2
4

No 12

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Elektron nashr. 1002 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 7-dekabrda ruxsat etildi.

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi

Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri

Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati

Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari

Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati

Axmedov Sayfullo Normatovich, i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori

Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., Navoiy davlat pedagogika instituti rektori

Siddiqova Sadoqat G'afforovna, p.f.f.d., (PhD), Buxoro muhandislik-texnologiya instituti rektori

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU Hududiy ta'lim muassasalari va markazlar bo'yicha prorektor v.b.

Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TDIUprofessori

Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori

Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori

Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori

Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d., TSUE professori

Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, i.f.f.d., TDIU dotsenti

Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari

Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i

Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori

Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, i.f.d., TDIU professori

Hakimov Nazar Hakimovich, f.f.d. profesor

Musayeva Shoirazimovna, SamDu IS instituti professori

Cham Tat Huei, (PhD) USCI universiteti professori, Malayziya

Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari

Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., (PhD) "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari

Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., (PhD) TAQU katta o'qituvchisi

Bobobekov Ergash Abdumalikovich, v.b. dotsent (PhD)

Djudi Smetana, p.f.n., Pitsburg davlat universiteti dotsenti, Pittsburgh, Kansas, AQSH

Krissi Lyuis, p.f.n., Pitsburg davlat universiteti dotsenti, Pittsburgh, Kansas, AQSH

Ali Konak (Али Кўнак), i.f.d., prof., Karabuk universiteti dotsenti, Turkiya

Glazova Marina Viktorovna, i.f.n., "LUKOIL-Energoservis" Kompaniyasi iqtisodchisi, Moskva.

Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., (PhD) TDIU dotsenti

Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti

Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Oqil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Abdurakhmanov Kalandar Khodjaevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, DSc, Prof., Minister of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan

Rae Kwon Chung, honorary professor of TSUE, Nobel laureate, South Korea,

Osman Mesten, member of the Turkish Parliament, head of the Turkey-Uzbekistan Friendship Society

Akhmedov Durbek Kudratillayevich, DSc, Prof., Deputy of the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan

Akhmedov Sayfullo Normatovich CSc, Prof., Rector of Academy of Labor and Social Relations

Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, DSc, Prof., TSUE Vice-Rector for Scientific Affairs and Innovation

Kalonov Mukhiddin Bakhritdinovich, DSc, Prof., Rector of the Navoi State Pedagogical Institute

Siddikova Sadokat Ghaforovna, PhD, Rector of the Bukhara Institute of Engineering and Technology

Khudoykulov Sadirdin Karimovich, DSc, Prof., acting Vice-rector for regional educational institutions and centers of TSUE

Yuldashev Mutallib Ibragimovich, DSc, Prof., of TSUE

Samadov Askarjon Nishonovich, CSc, Prof., of TSUE

Slizovsky Dimitriy Yegorovich, DSc, Prof., of the People's Friendship University of Russia

Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, DSc, Prof., Rector of International "Nordic" University

Akhmedov Ikrom Akramovich, DSc, Prof., of TSUE

Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixoj ugli, DSc, Prof., of TSUE

Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of the DGPO of the Republic of Uzbekistan

Ochilov Farkhod, Head of the DCECGPO of the Republic of Uzbekistan

Eshtayev Alisher Abduganievich, DSc, Prof., of TSUE

Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, DSc, Prof., of TSUE

Hakimov Nazar Hakimovich, PhD in Philology, Professor.

Shoira Azimovna Musaeva, professor of SamDu IS Institute

Cham Tat Huei, PhD, professor at USCI University, Malaysia

Buzrukkhanov Sarvarkhan Munavvarkhanovich, DSc, Deputy Minister of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan

Akhmedov Javokhir Jamolovich, PhD, deputy of executive director of the "El-yurt umidi" fund

Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, PhD, Senior Lecturer at Tashkent University of Architecture and Construction

Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Acting Associate Professor (PhD)

Judy Smetana CSc, Associate Professor, Pittsburgh State University, Pittsburgh, Kansas, USA

Chrissy Lewis CSc, Associate Professor, Pittsburgh State University, Pittsburgh, Kansas, USA

Ali Konak DSc, Prof., Associate Professor of Karabuk University, Turkey

Glazova Marina Viktorovna, CSc, economist at LUKOIL-Energoservis Company, Moscow.

Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, associate professor of TSUE

Sevil Piriyea Karaman, PhD, doctoral student at Ankara University, Turkey

Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, independent researcher of TSUE

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
G'afurov Doniyor Orifovich, p.f.f.d., (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay – Doctor of Economic Sciences, Professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich – Doctor of Technical Sciences, Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich – Doctor of Philosophy, Professor at TSUE
Isakov Janabay Yakubbayevich – Doctor of Philosophy, Professor at TSUE
Xalikov Suyun Ravshanovich – Candidate of Technical Sciences, Associate Professor at TSUA
Rustamov Ilhomiddin – Candidate of Technical Sciences, Associate Professor at Fergana State University
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich – Doctor of Philosophy, Associate Professor at TSUE
Kamilova Iroda Xusniddinovna – Doctor of Philosophy, Associate Professor at TSUE
G'afurov Doniyor Orifovich – Doctor of Philosophy (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich – Doctor of Philosophy (PhD), Associate Professor at Alfraganus University
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich – Doctor of Philosophy (PhD), Associate Professor at TSUE
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi – Doctor of Philosophy, Associate Professor at TSUE
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna – Senior Lecturer at TSUE
Babayeva Zuhra Yuldashevna – Independent Researcher at TSUE

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Геоэкономические аспекты проекта железной дороги «Китай – Кыргызстан – Узбекистан»: вызовы и перспективы	18
О.К. Абдурахманов, А.С. Камалов	
Soliq to'lovchilar tomonidan soliqlarni yashirishni oldini olish masalalari	24
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich	
Moliyaviy xavfsizlik va iqtisodiy barqarorlik o'rtasidagi bog'liqlik	30
Axmedov Bezzod Shuxratovich	
To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarning iqtisodiyot taraqqiyotidagi roli	34
Mamatov Baxadir Safaralievich	
Milliy iqtisodiyotda xususiy sektorni rivojlantirishning mulk kapitallashuviga ta'siri	40
Norboyev Odil Abrayevich	
Возможные пути применения ии при подборе персонала в нефтегазовые компании Узбекистана	49
Эльбек Олимович Амирханов	
Sug'urta kompaniyalarida moliyaviy oqimlarni boshqarish tizimini takomillashtirish masalalari	53
Qarshiyev Otabek Abdullayevich	
Экономические предпосылки формирование социальных издержек как результат воздействия экологических факторов	57
Сеитова Лейла Пулатовна	
Геологические и гидродинамические аспекты месторождений углеводородов в зеленой экономике	68
Турдиев Шохжахон Шермат угли	
Управление процессом снижения транзакционных издержек в условиях экологизации экономики	74
Ходжаева Нодирахон Абдурашидовна	
Yashil texnologiyalarga investitsiyalar – yashil iqtisodiyot istiqboli	79
Yuldashev Mutalib Ibrohimovich	
“Yashil iqtisodiyot”ga o'tish orqali barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlashning mintaqaviy jihatlari	83
Samiyeva Gulnoza Toxirovna	
Sotish jarayoni buxgalteriya hisobida moliyalashtirishning salmoqli komponenti va qaytarish huquqi	89
Sattorov Toxir Tolmas o'g'li	
Raqamli transformatsiya korxonalarning ishlab chiqarish samaradorligiga ta'siri	99
Vafoyeva Dilafruz Ikomovna	
Oliy ta'lim muassasalarining media imiji va unga rakamli transformatsiyaning ta'siri	104
Nazarov G'ulom Akmal o'g'li	
Oliy ta'lim tashkilotlarida xodimlar bilan ish haqi bo'yicha hisob-kitoblarni takomillashtirish	109
Abdumajitov Shaxobiddin Shamsiddin o'g'li	
O'zbekistonda yashil transport tizimiga o'tish bo'yicha amalga oshirilayotgan ishlar va rivojlantirishning istiqbollari	116
Yuldashev Farhodbek Abdumutalibovich	
Application of social media marketing in the world experience	120
Musayeva Shoira Azimovna	
Xitoyning ta'minot zanjirlarini boshqarish tajribasidan foydalanisafzalliklari	125
Hislatxonova Madinaxon Avazxon qizi, Abduraimova Azizaxon Dilmurod qizi, D.N.Ishmanova	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirishda ishbilarmonlik muhitining moderator roli	130
Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna, Abduvohidov Behzod xxx	

“Yoshlar daftari” loyihasi asosida daromadlilikni ta’minlash masalalari	136
Murodova Mohigul Chori qizi, Baxromov Umidjon Ulug’bek o’g’li	
Основопологающие принципы разработки концепции конкурентоспособности страховых компаний	143
Азимжон Мелиев Муродулло угли	
Формирование инклюзивных психологических процессов под влиянием эзотерических факторов.....	148
Исаев Кобилжон Абдукодирович	
Foyda soliqlari (12-son bhxs) buxgalteriya hisobining xalqaro standartini respublikamiz amaliyotiga transformasiya qilishdagi vazifalar.....	153
Rizaev Xushnud Namazovich	
Iqtisodiy tizimda budjet daromadlarini shakllanishining ilmiy-nazariy va konseptual asoslarining ahamiyati.....	158
Yusupov Ruslan	
Biriktirilgan va tartibga soluvchi soliqlarni taqsimlashning xorijiy davlatlar tajribasi tahlili	165
Turopova Nigora Xolmurod qizi	
Turizm sohasini davlat tomonidan qo’llab-quvvatlashning tashkiliy-huquqiy asoslarini takomillashtirish	177
Abdusalomov Jamshid Abdusalomovich	
Ishlab chiqarish korxonalarining eksport salohiyatini oshirish imkoniyatlari.....	181
Adashev Azimjon O’rinboyevich	
Bozor muvozanati. Talab va taklif tushunchasi.....	186
Olokulova Feruza Mansurovna, Boborahmatova Shohsanam Ibodullo qizi	
Mahsulot(ish, xizmat) ishlab chiqarish hajmining tahlili metodologiyasi	190
Abdujabbarova Ma’mura Toshmuxamadovna, Ergashov Shohruh Rustam o’g’li	
Korxonaning moliyaviy barqarorligi.....	196
Olokulova Feruza Mansurovna, Choriyrov Behruz Ilhom o’g’li	
Sirdaryo viloyati investitsion faolligini oshirishning o’ziga xos xususiyatlari.....	199
Mamatqulova Muxlisa Komiljon qizi	
O’zbekistonda innovatsion siyosatni amalga oshirish usullari va yo’nalishlari.....	205
Zaynutdinova Umida Djalolovna	
Iqtisodiy o’sish va kengaytirilgan takror ishlab chiqarish o’rtasidagi bog’liqlikning nazariy asoslari.....	210
Uskenbaeva Dilnoza Boxodir qizi	
O’zbekiston mahallalarida tadbirkorlik subyektlarini rivojlanish bosqichlari	215
Ashurov Muhammadjon Murodovich	
O’zbekiston respublikasi mahallalarida kichik biznes subyektlarining moliyaviy barqarorligi	221
Ahmadjonov Farhodbek Akromjon o’g’li	
Turizmni rivojlantirishda oziq-ovqat xizmatlarining samaradorligini oshirish va O’zbekistonda turistlarga ovqatlanish xizmatlarini takomillashtirish mexanizmlari	226
Maxmadiyeva Charos Xayrullayevna, Amiriddinova Muslima Zayniddin qizi	
Моменты приращений и периода регенерации обобщенных регенерирующих случайных процессов в системе массового обслуживания m/g/1 с полумарковским поступлением требований	231
Рахимова Гулноза Гафуровна	
Tadbirkorlik subyektlari faoliyatini rivojlantirishda mikromoliyalashtirishning rolini oshirish yo’llari	239
Tojiyev Javlonbek Rustamovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida o’zbekistonda soliq tizimi xavfsizligini ta’minlash	244
Tashmuxeidova Yayra Atxamovna	
Sug’oriladigan tomorqa xo’jaliklarida yer maydonlaridan samarali foydalanish usullari	249
Haydarov Zafar Qahramonovich	

Управленческий учет как инструмент достижения устойчивого развития и реализации экологически ответственных инициатив.....	256
Максудова Шахзода	
Biznes jarayonlari raqobatbardoshligini oshirishni modellashtirish usullari	261
Xamidov Doston Rustam o'g'li	
Investitsiya va uning iqtisodiyotdagi o'rni	266
Usmonova Shaxrinov Ilhom qizi, Ollokulova Feruza Mansurovna	
Dual ta'limni joriy qilish metodologiyasi va psixologik jihatlarini	271
Siddiqova Sadoqat G'afarovna	
O'zbekistonda tadbirkorlikni rivojlantirishda xorijiy investorlarni jalb etish maqsadida investitsiyaviy jozibadorlikni oshirish yo'llari	276
Po'latova Sug'diyona Iskandar qizi, Rahmatullayeva Ahdia Ja'farovna, Choriyeva Mohichehra Oybek qizi	
Moliyaviy hisobotlarning xalqaro standartlarini O'zbekiston Respublikasida qo'llashning ahamiyati va dolzarbligi.....	280
Nurmatov Zuhridin Shavkat o'g'li	
Meva sabzavot kooperatsiyasi rivojlantirish usullari.....	284
Umrzoqov Jonibek Baxtiyor o'g'li, Sobirova Marxabo Xaitovna	
Madaniy meros tadqiqotlarining rivojlanish manzarasi (bibliometrik tadqiqot)	289
Qilichov Muhiddin Husniddin o'g'li, Sharofiddinov Shohabbos Xayrullayevich	
Raqamli iqtisodiyotning mamlakatimizdagi roli va ahamiyati.....	295
Nazarova Shaxodat Ravshan qizi, Ollokulova Feruza Mansurovna	
The role of smart manufacturing in cost reduction and labor market transformation.....	300
Makhbuba Rakhmonova Shukhratovna, Ollokulova Feruza Mansurovna	
Tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishning nazariy asoslari.....	304
Javxarov Alisher Bahodirovich	
Iqtisodiyotni modernizatsiya qilish sharoitida ijtimoiy qishloq xo'jaligining roli	308
Hamrayev Kozim	
Integratsion mahsulot ishlab chiqarishga asoslangan korxonalarni boshqarish	312
Tursunova Zarnigor Rustamovna	
Efficient use of energy resources in the agricultural field, electrification of the field	317
Sobirova Tursunoy	
Страхование как одна из форм защиты интересов хозяйствующих субъектов	323
Тулаев Дилшод Юсуфович	
O'zbekiston respublikasida meva sabzavotchilik mahsulotlari ishlab chiqarishning statistik tahlili	327
Anorboyeva Baxtijamol Daniyar qizi	
Ipoteka kreditini qayta moliyalashtirishning asosiy modellari	334
Rasulov Doniyor Dilmurod o'g'li	
Mamlakatimizda ipoteka kreditlarini rivojlantirish va davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash tizimini shakllantirish yo'llari	340
Tohirov Muhammad Bobur Tohir o'g'li	
Qishloq joylarning tasnifi, shakllari, funksiyalari va rivojlanish yo'nalishlari	345
Tursunpo'latov Farxodjon Xoshimjon o'g'li	
Анализ современных стратегий газовых компаний и государственных учреждений	349
Хамитов Фахри Махмуд угли	
"O'zbekneftgaz" aj ga kiritilayotgan investitsiyalar va energetika sohasidagi iqtisodiy ko'rsatkichlarning samaradorligini oshirishdagi tahliliy natijalar	354
Yuldoshev Sobir Fayzullayevich	
Statistik tahlil yordamida sanoat korxonalari raqobatbardoshligini oshirish	362
Jalolov Ilhomjon Isomiddinovich	
Statistik tahlil yordamida sanoat korxonalari raqobatbardoshligini oshirish	362
Jalolov Ilhomjon Isomiddinovich	
Inklyuziv turizm destinatsiyalarini shakllantirishning mohiyati, mazmuni va nazariy asoslari.....	369
Bekzod Sherzodovich Sharipov	

Iqtisodiyotni rivojlanishida oliy ta'lim muassasalarida samarali xizmat ko'rsatish yo'llari.....	377
I.Levakov	
Mamkatimizda sanoat tarmog'ini rivojlantirishda kichik biznesning o'rni va ahamiyati	382
A.O'tbosarov	
Xalqaro biznes va xalqaro turizm tendensiyalari.....	386
Xalilova Gulnoza Nurullo qizi	
The use of marketing research in marketing activities of enterprises	391
Mamatkulova Shoira Djalolovna	
Iqtisodiy masalalarni yechishda zamonaviy dasturiy vositalardan va standart funksiyalardan foydalanish.....	396
Ismanova Klara Do'lanboyevna	
O'zbekistonda mehnat resurslari bandligini ta'minlashda faol bandlik siyosatini amalga oshirishning ustuvor yo'llari.....	402
Rasulov Shavkat Sharof o'g'li	
Qurilish korxonasining iqtisodiy tahlili.....	407
Ibragimov Qobil To'xtamishovich	
Стимулирование привлечения инвестиций и создание благоприятного инвестиционного климата.....	410
Матчанов Умирзак Сейтжанович	
Tijorat banklarning moliyaviy faoliyatida yuzaga keladigan xavf-xatar va uning mohiyati	416
Rashidov Raximjon Iskandarovich	
Sug'urta sohasini raqamlashtirish biznes jarayonlarini rivojlantirish yo'li sifatida	422
Kucharov Murod Baxtiyorovich	
Qishloq xo'jaligi mahsulotlarini yetishtirish hajmini modellashtirish va prognozlashda ARIMA modelidan foydalanish imkoniyatlari	426
Kenjayev Toshbolta Aminovich, Turayev Baxtiyor Ergashevich	
Innovatsion faoliyatni amalga oshirishda tadbirkorlik subyektlari duch keladigan muammolar tahlili.....	437
Ibrohimov Boburmirzo Baxtiyor o'g'li	
Aksiyadorlik jamiyatlar moliyasini samarali tashkil etishda korporativ boshqaruvning takomillashtirish masalalari	440
Shernayev Akbar Aqmirzayevich	
Mahalliy budjetlarning moliyaviy mustaqilligini ta'minlashning ilg'or xorij tajribalari	445
Inogamov Xayot Ilyasovich	
Innovative approaches in tourism business management	450
Mamatkulova Nadira Makkamovna, Azimov Azizxon Sherzodjon ugli	
Davlat boshqaruvi organlarida xodimlar karyerasining turlari, zamonaviy tendensiyalari va xususiyatlari	455
Ochilov Akram Odilovich, Salimov Muhammadbobur Qodir o'g'li	
Oziq-ovqat mahsulotlari bozorini rivojlantirishning iqtisodiy mexanizmlari.....	458
Daminova O'g'iloy Mirzaqul qizi	
Tijorat banklarining kredit portfelini samarali boshqarish asoslari va takomillashtirish istiqbollari.....	463
Ruzimuratov Olimjon Baxtiyor o'g'li	
O'zbekistonda pensiya tizimini islohot qilish zarurligi	468
Zokirova Gavxar	
Yo'l qurilish tashkilotlarining moliyaviy barqarorligini ta'minlash: imkoniyatlar va chora-tadbirlar	473
Raximov Dilshodjon	
O'zbekistonda davlat tuzilmalari faoliyatini raqamlashtirishning strategik istiqbollari.....	478
Safarova Dilshodaxon Eshmuxammadovna	
Mintaqaviy iqtisodiyotni rivojlantirishda investitsiyalarni jalb qilishni takomillashtirish	484
Ravshanova Muxtarama Yusup qizi, Ollokulova Feruza Nansurovna	

Iqtisodiy taraqqiyotni ta'minlashda kichik tadbirkorlikning roli	487
Baeva Shaxzoda Xabibullaevna	
Sun'iy intellekt turlari va uni o'zbekistonda qo'llanishi	493
Shoxjaxon Usmanbekov Doniyor o'g'li, Ulug'bek Xudniddinov Ziyovuddin o'g'li, Abduhakim Yuldashev	
Iqtisodiy resurslar samaradorligining sanoat korxonlaridagi ahamiyati	497
Isroilov Xusanboy Ibrohimjon o'g'li	
Xalq ta'limi tizimi muassasalarida budjetdan tashqari mablag'lar hisobini takomillashtirish	502
Norbekov Davronbay Eshmurodovich	
Идентификация коэффициентов вейвлет анализа с помощью ядра интегральной модуляции	507
Норалиев Сардор Нурилом угли, Нормуродов Садриддин Салим угли	
Iqtisodiyot transformatsiyalashuv jarayonida korxonalar faoliyatiga raqamli texnologiyalarni joriy etishga investitsiyalarni jalb qilish	513
Sotiboldiyev Xayitboy Abdullajon o'g'li	
Ayollar tadbirkorligini rivojlanish tendensiyalari	519
Kamoldinova Nargiza Anvarovna	
Paxta tozalash texnologik mashinalarining tozalash jarayonini modellashtirish	524
Urinov Adxamjon Akbarovich	
Hududda klaster siyosatini rivojlantirish asosida sanoat korxonalarining iqtisodiy barqarorligini ta'minlash	528
Alijonov Raxmatillo Avazbek o'g'li, Muminova Elnoraxon Abdukarimovna	
Integratsiyalashgan logistika tizimlarida moliyaviy boshqaruv samaradorligini oshirish	534
Maxmudov Samariddin	
Kasalliklarni erta aniqlash imkoniyatlarini oshirishda zamonaviy dasturiy ta'minotning roli	543
Mamatov Maxtumquli Jumanazarovich	
Banklar tomonidan uy-joy qurilishini moliyalashtirishda "jamg'arma kassa" metodi	546
Ziyayev Azamat Mirza o'g'li	
O'zbekistonning yashil iqtisodiyotga o'tish yo'llari va ustuvorliklari	551
Mamatova Fotima Abdusalomovna	
O'zbekistonda internet dokonlarini istiqbolini yoritish	557
Atanazarova Mashhura Xurmat qizi, G'ulomiddinov Xusanjon Xamdamin o'g'li, Yuldashev Abduxakim Abdukarimovich	
Влияние цифровых маркетинговых стратегий на развитие рынка туристической индустрии узбекистана и его перспективы	561
Исмаилова Сайера Улугбековна	
Intensiv bog'lar barpo qilishning iqtisodiy samaradorligi	566
Mirzayev Alisher Sabirovich	
Raqobat kurashi sharoitida dunyo hududlarida turizmni rivojlantirish jarayonlari va yo'nalishi	570
Kuymuratova Matlubaxon Abdimanabovna	
Yer osti suv olish inshootini funksionallashtirish jarayonini simsiz sensor tarmog'i asosida marshrutlash jadvalini qurish	574
Aytanov Anvar Kidirbaevich, Baxitjanova Kamshat Jambil qizi	
O'zbekiston respublikasida yashirin iqtisodiyot hajmini baholashning statistik tahlili	580
Djanadilov Shaxboz O'ktamovich, Irsimatov Humoyunmirza Fahritdin o'g'li	
O'zbekistonda pensiya tizimini islohot qilish zarurligi	588
Zokirova Gavxar	
Investitsiyalar-tarmoq iqtisodiyotini rivojlantirishning muhim omili: To'qimachilik va tikuv trikotaj sanoati misolida	593
Sharofiddinov Shohrux Ulug'bek o'g'li	
Kichik va o'rta biznes rivojlanish tendensiyasi, yaratilgan shart-sharoitlar va muammolar: O'zbekiston va Qozog'iston misolida	599
Tojiyev Abror, Raxmonaliyev Abbas	

Mintaqalarda sanoat aglomeratsiyalarni shakllanishi.....	605
Malikov Zuhridin Vohidovich	
Tadbirkorlik faoliyatidagi moliyaviy risklar va ularni sug'urtalash masalalari	609
Shuxrat Jaloliddinovich Mamadjanov	
Цифровой маркетинг	613
Амангалиева Молдир, Икромов Бехруз, Абдухаким Юлдашев Абдукаримович	
Fiskal siyosatning barqaror iqtisodiy o'sishga ta'siri	621
Saydakbarova Madinaxon Anisbekovna	
O'zbekiston Respublikasi iqtisodiyotini inklyuziv rivojlanish darajasini baholash.....	627
Asqarova Mavluda Turabovna	
Tijorat banklarida faktoring operatsiyalari hisobini moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari asosida yuritish istiqbollari	633
Muradova Muborak Yusufjanovna	
Tadbirkorlarni moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmlari asosida ularni innovatsion faoliyatini rag'batlantirish.....	638
Daniyarov Kuatbay Dauirxanovich	
Sun'iy intellekt va uning mehnat bozoriga ta'siri	642
Amanov Otabek Amankulovich	
Amarantning mahalliy navlari kunjarasi tarkibidagi pektinni aniqlash	647
G.A.Rustamova, N.X.To'xtaboyev	
Kreditlash jarayonida tijorat banklarining mobil ilovalar orqali innovatsiyalari	652
Latipova Lola Ilhomovna	
Biznes tashkilotlarining moliyaviy hisobotlari maqsadi, tarkibi va biznes qarorlarda qo'llanilishi	658
Misirov Asliddin Mamasobirovich, Turabekov Bekali	
Korxonalar ishlab chiqarish potensialidan foydalanishning optimallashtirish yo'llari	663
Jalilov Bahrom Sotiboldievich	
Yashil iqtisodiyot ko'rsatgichlarini ekonometrik tahlil qilishda dinamik modellardan foydalanish.....	667
Muradov Rustamjon Sobitxonovich	
Ekoturizm tadqiqot yo'nalishlari - bibliometrik tahlil.....	671
Xayrullayeva Nilufarbegim Nematillo qizi	
Uzum qurutishda mahsulot chiqish miqdori, muddati va sifatiga blansirovkaning o'rni	677
Sayfullayeva Nazokat Qobuljonovna	
Эффективное страхование рисков проектного финансирования	681
Гулираъно Носирова Абдулазиз кизи	
Kichik biznes raqobatbardoshligini oshirishda raqamlashtirishning ta'siri.....	685
Melibaeva Gulxon Nazrullaevna	
O'zbekistonda ishsizlikni kamaytirish va bandlik darajasini oshirish orqali barqaror iqtisodiy rivojlanishga erishish yo'llari	693
Botirova Sarvinoz Boburjon qizi	
O'zbekiston sug'urta bozorida anderrayting xizmatini takomillashtirish yo'llari.....	699
Mirzoyev Sayfullo Fayzulloyevich	
Подходы к оценке стоимости бизнеса, их преимущества и недостатки	704
Муратов Абдулазиз Уктамович	
Barqaror rivojlanishni ta'minlashda inson kapitalining ahamiyati.....	709
Nazarova Gulhayo Ikrom qizi	
Kichik biznes subyektlari faoliyatini rivojlanishida eksport sohasini o'rni.....	717
M.A.Ibroximov	
Технология подготовки и сушки моркови.....	721
Худайбердиев Тохиржон Латифович	
Kasbiy ta'limda malakali kadrlar tayyorlash tizimini xalqaro tajriba asosida takomillashtirish.....	725
Ulug'bek Toshev Jabborovich, Zarrina Narziyeva Islomovna	

Определение экономической эффективности предприятия, методы её оценки и способы повышения производства	729
Нелюфар Умаровна Дадабаева	
Korxonaning eksport salohiyatini oshirish yo'llari	737
Ishmanova D.N., Tojiev F.S., Khujaeva K.K.	
Chakana savdo rivojlanishining rivojlangan mamlakatlar iqtisodiyotini shakllanishidagi roli	743
Abdullayev Firdavs Sanjar o'g'li, Ollokulova Feruza Mansurovna	
O'zbekistonda sanoat sohasining rivojlanishi va aholi bandligi	748
Xalmuratov Zakirjan Mekkamovich, Ollokulova Feruza Mansurovna	
O'zbekiston Respublikasida to'qimachilik korxonalarini rivojlanishining prognoz ssenariylari	751
Jo'rayev Ilhomjon Kamoliddinovich	
Kam ta'minlangan oilalarda daromadlarni oshirish va xususiy tadbirkorlik korxonalarining o'ziga xos tomonlari.....	757
N.N.Tursunov	
Kichik tadbirkorlik subyektlarini soliqqa tortish mexanizmlarini aniqlash masalalari	762
A.I.Akbarov	
Kichik biznes subyektlarining eksport salohiyatini oshirishda davlatning o'rni	767
Z.Rahimova	
O'zbekistonda kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash masalalari.....	772
R.K.Usmanov	
Tibbiyot muassasalarida moliyaviy resurslarni shakllantirish xususiyatlari	776
Elmurodov G'ayratjon Abdumurodovich	
Tadbirkorlik faoliyati va uning iqtisodiyotga qo'shadigan hissasini oshirishda ishlab chiqarish resurslaridan samarali foydalanish university of business and science.....	782
I.M.Kamoliddinov, G.X.Dadajanova	
Agro turizmni rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy asoslari	787
Yaxshiliqov Jo'raqul Rahmiddin o'g'li, Farhod Mahmudovich Tirkashyev	
Bilvosita soliqqa tortish nazariyasi	791
Ergashev Ilxomjon Obodovich	
Значение удобрений в минерализации гумуса и мобилизации азота старооращаемого светлосерозема	795
Хакимов Шавкатжон Закирович	
Budjet subsidiyalaridan energetika sohasida foydalanish amaliyoti	800
Madreimov Aytbay Orazbaevich	
Paxta – to'qimachilik klasterlari doirasida bog'dorchilik klasterlarini rivojlantirish yo'nalishlari.....	804
Ergashov Ulug'bek Zoxidjonovich	
Sport sohasini moliyalashtirishda xorijiy davlatlar tajribasi.....	812
M.N. Mamatov	
Moliyaviy instrumentlarning hisobi va audit masalalari.....	816
Maxmudov Saidjamol Kadirjanovich	
Kichik biznes korxonalarida ta'minot zanjiri tizimidan foydalanishning uslubiy asoslari.....	824
Abdovaxobov Boburmirzo Botirovich	
Xalqaro valyuta fondi ko'rsatkichlari asosida mamlakatdagi joriy iqtisodiy holatni baholash.....	828
Askarova Mavluda Turabovna, Jalolova Madina Shopo'lat qizi	
Effectiveness of modern methods in the development of transport systems.....	834
Fayzullaev Javlonbek Sultanovich	
Kichik biznesni innovatsion rivojlanishida infrastrukturaning o'rni university of business and science	839
O.X.Ergashev, E.N.Nosirov	

Hududlarni rivojlantirish bo'yicha investitsiya loyihasi ko'rsatkichlari tizimining funksional jihati	843
I.E.Kenjaye	
Ekologik muammolarni atrof-muhitni himoyalashga ixtisoslashgan ijtimoiy tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirish orqali bartaraf etish yo'llari.....	850
Narzullayev Elmurod Shuxrat o'g'li	
Sanoat tarmoqlarida eksportni diversifikatsiyalash: strategiya va tahlil	856
K.M. Umarkulov	
Развитие и управление рынком капитала в цифровой экономике – проблемы и современные решения	861
Киличева Ф.Б., Бозорова О.Р.	
Перспективы развития железнодорожной транспортной системы Республики Узбекистан в условиях зеленой экономики	867
Мухамедова Ситора	
Sug'urta korxonalarida xususiy kapital hisobini takomillashtirish	871
Shirinov Uchqun, Najimova Nigora	
Banklarning moliyaviy baqraqarorlik ko'rsatkichlari orqali ularning reytingini aniqlash yo'nalishlari	874
Maxmudov Omon Tuxtayevich	
Investment funds and their types	879
Sultanboeva Munira Bakhodirovna	
Baliqchilik sohasini rivojlantirishda xorij tajribalari va ulardan samarali foydalanish	886
Matmuratova Nigora Ruzmatovna	
Рынок труда и строительная индустрия узбекистана в условиях демографического роста и урбанизации	891
Тула Нодирбек Баходир угли, Махмутходжаева Луиза Сайфуллоевна	
Kichik biznesni rivojlantirishda bank xizmatlarining o'rni va ahamiyati.....	898
Umirzoqov Faxriddin Farhodovich	
Raqamli iqtisodiyotda iqtisodiy o'sishga ta'sir qiluvchi omillarning empirik tahlili	901
Abdullayev Suyun Artikovich	
Цифровая трансформация услуг в сельской местности в условиях современного развития.....	906
Халимов Шахбоз Халимович	
Tijorat banklarida muammoli aktivlarni qisqartirish imkoniyatlari va ulardan foydalanish natijalari.....	910
Maqsudov Bunyod Abdusamat o'g'li	
Практические аспекты реализации инициативного бюджетирования в Республике Узбекистан.....	915
Нурмухамедова Барно Исмаиловна, Урунова Гульнора Чарикулиевна	
O'zbekistonda milliy ko'p o'lchovli kambag'allik indeksini ishlab chiqish.....	922
Urazbayev Raxmatjon Otajanovich	
Mulkiy soliqlarning hududlar iqtisodiy o'sishiga ta'siri.....	934
Aliyarov Olim Abdug'aparovich	
Bozor mexanizmlarini davlat tomonidan tartibga solish zaruriyati va ziddiyatlari	941
Amonov Mehridin Oromiddinovich	
To'dako'l suv omboridagi kumush tovonbaliqning (Carassius Gibelio) "truss-protocol" bo'yicha tahlil ko'rsatkichlari	946
Hakimova Ruxsatoy Begmurodovna, Umarov Husan Laziz o'g'li	
O'zbekistonda raqamlashtirish va ta'lim orqali ishchi kuchi samaradorligini oshirish yo'llari	951
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich	
Pul oqimlari hisobotini tahlil qilishning strategik ahamiyati	958
Karimov Eminjon Gapardjonovich	

O'zbekiston farmatsevtika sohasida ERP tizimining afzalliklari.....	963
Mirzakarimova Maftuna Baxromjon qizi	
The content and essence of entrepreneurship and its categorization.....	969
Nasriddinov Qobilbek Qurbonbekovich	
Mehnat migratsiyasi: sabab va oqibatlari.....	974
Djurayev Olimjon Narkulovich	
Mintaqa iqtisodiy – ijtimoiy rivojlanishida erkin iqtisodiy zonalarning tutgan o'rni.....	979
Ataimatov Iqboljon Zumratjonovich	
Tadbirkorlik universitetlarida moliyaviy mablag'larni jalb etish mexanizmlarini takomillashtirish yo'llari.....	984
Xojayev Azizxon Saidaloxonovich	
Davlat-xususiy sheriklik asosidagi loyihalar iqtisodiy samaradorligini baholash.....	991
Mengnarov Adham Ergashovich	
Halqa tukli matolarini ishlab chiqarish jarayonining ilmiy tahlili.....	998
Mamadalieva Dildora Abdulmalikovna	

BIZNES TASHKILOTLARINING MOLIYAVIY HISOBOTLARI MAQSADI, TARKIBI VA BIZNES QARORLARDA QO'LLANILISHI

Misirov Asliddin Mamasobirovich

Samarqand iqtidodiyot va servis instituti
"Buxgalteriya hisobi" kafedasi assistenti
Orcid ID: 0009-0004-2030-8966

Turabekov Bekali

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
Samarqand filiali talabasi
Orcid ID: 0009-0006-6100-0161

Annotatsiya: Ushbu maqolada biznes tashkilotlarining moliyaviy hisobotlari maqsadi, tarkibi va ularning qaror qabul qilish jarayonidagi ahamiyati tahlil qilingan. Moliyaviy hisobotlarning aniqligi va to'liqligi biznes samaradorligini oshirish va strategik maqsadlarga erishishda qanday rol o'ynashi ko'rsatilgan. Tadqiqotda statistik tahlil va modellashirish usullari qo'llanilgan.

Kalit so'zlar: moliyaviy hisobot, biznes tashkilotlar, BHMS, MHXS, xalqaro standart, milliy standartlar.

Abstract: This article analyzes the purpose, structure of financial statements of business organizations, and their significance in decision-making processes. It highlights how the accuracy and completeness of financial reports enhance business efficiency and aid in achieving strategic goals. Statistical analysis and modeling methods were employed in the study.

Key words: financial reporting, business organizations, BHMS, IFRS, international standard, national standards.

Аннотация: В данной статье анализируются цели, структура финансовой отчетности бизнес-организаций и её роль в процессе принятия решений. Показано, как точность и полнота отчетности влияет на повышение эффективности бизнеса и достижение стратегических целей. В исследовании использованы методы статистического анализа и моделирования.

Ключевые слова: финансовая отчетность, коммерческие организации, международный стандарт, национальные стандарты.

KIRISH

Globalashuv jarayonlarining kengayishi jahon mamlakatlari o'rtasidagi iqtisodiy munosabatlarning yanada takomillashuviga olib keladi. Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida xalqaro hisob tizimini taraqqiy ettirishda aksiyadorlik jamiyatlari, tijorat banklari, sug'urta tashkilotlari, davlat ulushiga tegishli xo'jalik jamiyatlari va yirik soliq to'lovchilarning moliyaviy hisobotlarini moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari (MHXS) asosida tayyorlashi muhim ahamiyatga ega.

O'zbekistonning jahon iqtisodiyotiga integratsiyalashuvi hisob siyosatida muhim o'zgarishlarni amalga oshirishni talab etadi. Shu nuqtai nazardan, milliy standartlarning tuzilishini alohida qayd etish zarur. Hozirgi

kunga qadar buxgalteriya hisobining 20 dan ortiq milliy standartlari qabul qilingan va amalda qo'llanilmoqda. Moliyaviy holat va undagi o'zgarishlarni baholashda bu standartlar ko'plab noaniqliklarga javob topish imkonini beradi. Jumladan, aktivlar, daromad va xarajatlarni tan olish, mulkni haqiqiy qiymatini aniqlash va odilona baholash, aktivlarni likvidlik bo'yicha tarkiblash va ularni moliyaviy hisobotlarda aks ettirish tartiblari bo'yicha umumiy yondashuvlarni belgilab beradi.

Shu bilan birga, buxgalteriya hisobini yuritish va moliyaviy hisobotlarni tuzishda xorijiy amaliyotda qo'llaniladigan standartlar (MHXS) bilan milliy standartlar o'rtasida sezilarli farqlar mavjud. Bu farqlar moliyaviy holat tahliliga va uning mazmuniga sezilarli ta'sir ko'rsatadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 24-fevralda qabul qilingan "Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o'tish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi 4611-son¹ qarori ushbu sohada muhim bosqich bo'ldi. Qarorning asosiy maqsadi moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga (MHXS) o'tishni jadallashtirish orqali xorijiy investorlarni zarur axborot muhiti bilan ta'minlash, xalqaro moliya bozorlariga kirish imkoniyatlarini kengaytirish va hisob hamda audit sohalaridagi mutaxassislarni xalqaro standartlar bo'yicha tayyorlash tizimini takomillashtirishdir.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Biznes tashkilotlarining moliyaviy hisobotlari tashkilotning moliyaviy holatini aks ettiruvchi asosiy hujjatlar sifatida iqtisodiy qarorlar qabul qilishda muhim ahamiyatga ega. Moliyaviy hisobotlarning asosiy maqsadi tashkilotning moliyaviy ko'rsatkichlarini taqdim etish orqali menejerlar, investorlar va boshqa manfaatdor tomonlarga tashkilotning moliyaviy barqarorligi va unumdorligini tahlil qilish imkoniyatini yaratishdan iboratdir.

R. G. Eccles va N. Nohria moliyaviy hisobotlarning to'g'ri tuzilishi tashkilotning strategik qarorlarini samarali qabul qilishiga xizmat qilishini ta'kidlaydi. Ularning tadqiqotlariga ko'ra, hisobotlarda aks ettirilgan ma'lumotlarning ishonchlilik va to'g'riligi tashkilotning uzoq muddatli barqaror rivojlanishini ta'minlashda muhimdir.

M. Porter va K. Bowman moliyaviy ko'rsatkichlarning strategik ahamiyatini o'rganib, hisobotlardagi daromad, xarajat va sof foyda kabi ko'rsatkichlarning raqobatbardoshlikni baholashda qanday rol o'ynashini ko'rsatib o'tgan. Ularning tadqiqotlari moliyaviy hisobotlarning strategik rejalashtirish jarayonida ahamiyatli bo'lgan barcha tafsilotlarni o'z ichiga olishini ta'minlash zarurligini ta'kidlaydi. Shu bilan birga, I. Fisher va J. Jordan moliyaviy hisobotlardan investitsiya qarorlarini qabul qilishda foydalanishning uslubiy asoslarini ishlab chiqib, moliyaviy tahlil vositalarini amaliy qo'llash yo'llarini taklif qilgan.

A. Smith va M. Hossain moliyaviy hisobotlardagi daromad va xarajatlarni batafsil tahlil qilish tashkilot samaradorligini oshirishda muhim ahamiyatga ega ekanligini ta'kidlagan. Ularning fikriga ko'ra, moliyaviy hisobotlar nafaqat tashkilotning hozirgi holatini aks ettirishi, balki kelajakdagi moliyaviy holatni prognoz qilish uchun ham muhim manba bo'lib xizmat qiladi. Kaplan va Norton o'zlarining "Balanslangan kartochka" konsepsiyasida moliyaviy hisobotlarning strategik boshqaruv vositasi sifatida ahamiyatini ta'kidlab, hisobotlarni tashkilotning umumiy maqsadlari bilan bog'lash zarurligini ko'rsatadi.

Shu bilan birga, Horngren, Sundem va Stratton moliyaviy hisobotlarning asosiy tarkibiy qismlarini o'rganib, ularning biznes qarorlarini qabul qilishda qanday ahamiyat kasb etishini ko'rsatgan. Ular moliyaviy hisobotlarning to'liq va aniq bo'lishi korxonaning investitsion salohiyatini oshirishda asosiy omil ekanligini ta'kidlagan. Brealey va Myers esa moliyaviy hisobotlar yordamida korxonaning moliyaviy sog'lomligini baholash uchun ishlatiladigan asosiy usullarni ishlab chiqqan.

Shu tariqa, moliyaviy hisobotlar tashkilotning moliyaviy faoliyatini aks ettiruvchi va biznes qarorlarini qabul qilishda yo'nalish beruvchi asosiy vosita hisoblanadi. Ular asosida tashkilotning hozirgi moliyaviy holatini tahlil qilish, strategik maqsadlarni belgilash va investitsiya qarorlarini qabul qilish imkoniyati yaratiladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot metodologiyasi sifatida biznes tashkilotlarining moliyaviy hisobotlariga oid ma'lumotlar statistik bazalar, kompaniyalar yillik hisobotlari va moliyaviy ko'rsatkichlar bo'yicha nashrlardan olindi. Ma'lumotlarni tahlil qilishda komparativ tahlil, ko'rsatkichlarni o'zaro solishtirish va korrelyatsion tahlil usullari qo'llanildi. Shuningdek, moliyaviy qarorlar qabul qilishga ta'sirini aniqlash uchun iqtisodiy modellashtirish usuli ishlatildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Moliyaviy hisobot buxgalteriya hisobi subyekti faoliyatining hisobot sanasidagi moliyaviy holati, hisobot davridagi moliyaviy natijalari va pul mablag'larining harakati to'g'risidagi tizimlashtirilgan axborotdan iboratdir. 1-son Buxgalteriya Hisobi Xalqaro Standarti (BHXS) "Moliyaviy hisobotni taqdim etish"da "umumiy

¹ <https://lex.uz/docs/-4746047>

foydalanishdagi moliyaviy hisobot” tushunchasi kiritilgan. Bu tushuncha shunday foydalanuvchilar ehtiyojini qondirishga qaratilganki, ular o‘zlarining aniq axborot ehtiyojlariga to‘liq javob beradigan hisobotlarni talab etish imkoniyatiga ega emaslar. Bunday moliyaviy hisobotlar yiliga kamida bir marta tayyorlanadi va taqdim qilinadi. U keng doiradagi axborot foydalanuvchilarning umumiy ehtiyojlarini qondirishga mo‘ljallangan.²

1-son MHXSga muvofiq, boshqa yalpi daromadlar tarkibiga quyidagilar kiradi³:

- “Asosiy vositalar” nomli 16-son MHXS va “Nomoddiy aktivlar” nomli 38-son MHXSga muvofiq qayta baholash natijalari;
- “Moliyaviy hisobotlarni taqdim qilish” nomli 1-son MHXSga muvofiq pensiya to‘lovlari bo‘yicha aktuar foyda va zararlar;
- “Valyuta kursi o‘zgarishlarining ta’siri” nomli 21-son MHXSga muvofiq xorijdagi faoliyat bo‘yicha moliyaviy hisobot moddalarini qayta hisoblash natijasida yuzaga kelgan foyda va zararlar;
- “Moliyaviy instrumentlar: tan olish va baholash” nomli 39-son MHXSga muvofiq qayta sotish uchun mavjud bo‘lgan moliyaviy aktivlarni qayta baholash natijasida yuzaga kelgan foyda va zararlar;
- Pul oqimlarini xedjirlash natijasida xedjirlash vositasi bo‘yicha foyda va zararlar.

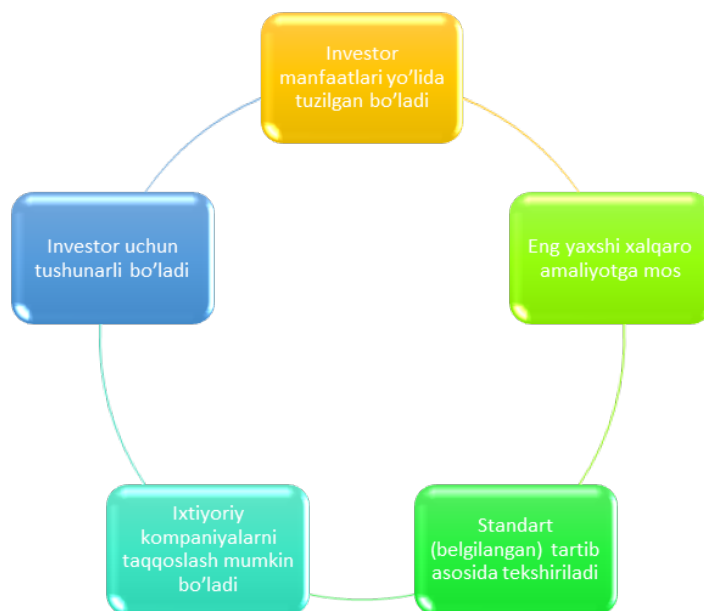
Moliyaviy hisobotlar shunday foydalanuvchilar axborot talablarini qondirishga mo‘ljallanganki, ular axborotni maxsus talablariga moslashtirilgan shaklda olish imkoniyatiga ega emaslar. Ushbu ta’rifni qisqacha qilib aytganda, moliyaviy hisobot – korxonaning moliyaviy ahvoli to‘g‘risidagi yagona ommaviy axborot manbasi hisoblanadi.⁴

Boshqa bir adabiyotlarda moliyaviy hisobot korxonaning iqtisodiy-moliyaviy holatini ochib beruvchi hujjat sifatida ko‘rsatilgan. Uning asosiy shakllari quyidagilardan iborat:

1. Moliyaviy holat to‘g‘risidagi hisobot;
2. Umumlashtirilgan daromad to‘g‘risidagi hisobot;
3. Pul oqimlari to‘g‘risidagi hisobot;
4. Xususiy kapital harakati to‘g‘risidagi hisobot.

Moliyaviy hisobot umume’tirof etilgan qoidalar asosida tashkilotning moliyaviy holati, moliyaviy-iqtisodiy faoliyati natijalari hamda pul mablag‘lari harakati to‘g‘risida haqqoniy va sifatli axborotlarni o‘zida mujassamlashtirgan tizimni anglatadi. Bu hisobot ichki va tashqi axborot foydalanuvchilarning qarorlar qabul qilish va nazorat qilish uchun umumiy axborot ehtiyojlarini ta’minlashga xizmat qiladi.⁵

Xalqaro moliyaviy hisobot standartlariga (MHXS) muvofiq tuzilgan hisobotlar korxona uchun qarz beruvchilar, hozirgi va potensial investorlar, shuningdek boshqa kreditorlar uchun zarur bo‘lgan moliyaviy axborotni taqdim etadi. Bu axborot hisobot beruvchi tashkilotga resurslarni taqdim etish to‘g‘risidagi qarorlarni qabul qilishda foydali bo‘lishi muhimdir (1-rasm; 1-jadval).

1-rasm. Xalqaro moliyaviy hisobot standartlari dolzarbligi.

² S.N. Tashnazarov; Moliyaviy buxgalteriya hisobi 1; darslik 113-bet

³ Ismanov, I. N., & Axmadaliyev, B. (2021). Factors Influencing The Formation Of International Budget Accounting Systems. The American Journal of Management and Economics Innovations, 3(09), 21-30.

⁴ www.mf.uz – Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari

⁵ S.N. Tashnazarov; Moliyaviy buxgalteriya hisobi 1; darslik 116-bet

1-jadval. Moliyaviy hisobotlarning MHXS va BHMS asosida nomlanishining qiyosiy tahlili⁶.

MHXS	BHMS
Moliyaviy holat to'g'risidagi hisobot	Buxgalteriya balansi
Foyda yoki zarar va boshqa umumlashgan daromadlar to'g'risidagi hisobot	Moliyaviy natijalar to'g'risidagi hisobot
Kapitaldagi o'zgarishi to'g'risidagi hisobot	Xususiy kapital to'g'risidagi hisobot
Pul oqimlari to'g'risidagi hisobot	Pul oqimlari to'g'risidagi hisobot
Hisob siyosati va tushuntirishlar	Izohlar, hisob-kitoblar va tushuntirishlar

Moliyaviy hisobotlarning kamchiliklari:

- Hisobotlar ko'pincha turlicha talqin qilinadi, shu sababli investorlar kompaniyaning moliyaviy ko'rsatkichlari bo'yicha turli xulosalar chiqaradilar. Misol uchun, ba'zi investorlar aksiyalarni qaytarib sotib olishni afzal ko'rsa, boshqalari uzoq muddatli aktivlarga investitsiya qilingan mablag'larni ko'rishni ma'qul ko'rish mumkin. Kompaniyaning qarz darajasi bir investor uchun maqbul bo'lsa, boshqa investorlar uchun xavotirli bo'lishi mumkin.

- Moliyaviy hisobotlarni tahlil qilishda turli davrlarni solishtirish va ko'rsatkichlarni aniqlash muhimdir, bu kompaniyaning natijalarini raqobatchilari bilan taqqoslash imkonini beradi.

Moliyaviy hisobotlarning afzalliklari:

- Moliyaviy hisobotlar korxonaning qanday ishlashini ko'rsatadi. U korxona qancha va qanday daromad keltirishi, biznes yuritish uchun qancha xarajat ketishi, pul mablag'larini qanchalik samarali boshqarishi, aktivlari va majburiyatlari nimadan iborat ekanligi haqida tushuncha beradi. Moliyaviy hisobotlar kompaniyaning o'zini qanchalik yaxshi yoki yomon boshqarayotganini aniq tasvirlab beradi.

- Hozirgi vaqtda aksiyadorlar va boshqa foydalanuvchilar uchun tayyorlanayotgan moliyaviy hisobotlarda turli mamlakatlarda qo'llaniladigan buxgalterlik prinsiplari va qoidalar ishlatilmoqda. Shuning uchun hisobotlarning taqqoslanuvchanligi yetarli darajada emas. Bu holat investitsion tahlilchilar va boshqa foydalanuvchilar uchun hisobotni tahlil qilishda qo'shimcha xarajatlarni keltirib chiqaradi.

- Turli mamlakatlarda tuzilgan moliyaviy hisobotlar turli standartlarga binoan tayyorlanganligi tufayli chalkashliklar yuzaga keladi. Bu esa kapitalning jahon bozorida samarali raqobatlashishini pasaytirishi va kompaniyalar kapitalni saqlash uchun yuqori xarajatlarni o'z zimmlariga olishlariga sabab bo'ladi.

- Eng muhimi, turli mamlakatlarda moliyaviy hisobotlardagi foyda miqdorining farqli ko'rsatilishi natijasida buxgalterlik hisobotlariga bo'lgan ishonch susayadi.

Moliyaviy holat va undagi o'zgarishlarni tahlil etishdagi o'xshashliklar buxgalteriya hisobining muhim tamoyillaridan biri bo'lgan mazmunning shakldan ustunligi tamoyili bilan izohlash mumkin.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Maqolada biznes tashkilotlarida moliyaviy hisobotlarning o'rni bo'yicha quyidagi xulosalar keltirildi:

1. Biznes tashkilotlarda moliyaviy hisobotlarning maqsadi va tuzilishi, moliyaviy hisobotlarning biznes qarorlar qabul qilishdagi ahamiyati hamda qarorlarni qo'llab-quvvatlash tamoyili har tomonlama tahlil qilindi. Shuningdek, moliyaviy hisobotlarning monitoringi, avtomatlashtirish va xavfsizligini ta'minlash kabi dolzarb jabhalari o'rganildi.

2. "Akparshoh biznes" mas'uliyati cheklangan jamiyatning umumiy tavsifi, jumladan ustavida belgilangan ma'lumotlar, tarkibiy tuzilishi va bo'linmalari yoritib berildi. Shuningdek, jamiyatda moliyaviy hisobotlar tuzish tartibi, hisobot tuzishda qo'llaniladigan asosiy qoidalar, hisobotlarning tasnifi va tavsifi haqida ma'lumot berildi.

Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari (MHXS) va buxgalteriya hisobining milliy standartlariga (BHMS) muvofiq tayyorlangan yalpi daromad to'g'risidagi hisobot aksiyadorlik jamiyatlari faoliyatining moliyaviy natijalari ko'rsatkichlarini shakllantirishning muhim manbai hisoblanadi. Ushbu hisobot daromadlar manbalariga qarab tasniflanadi va daromad hamda xarajatlarni guruhlar o'rtasidagi nisbat prinsiplari asosida tuziladi. Xalqaro standartlar asosida ushbu hisobot turini tayyorlash uchun qonunchilikka bir qator o'zgartirishlar kiritish zarur.

"Akparshoh biznes" MCHJda MHXS va BHMSga yaqinlashish bo'yicha hisob siyosati bo'yicha asosiy uslubiy tavsiyalar quyidagilarni o'z ichiga oladi:

BHMS va MHXSda berilgan debitorlik va kreditlar uchun zaxiralarni yaratishning yagona metodologiyasini qo'llash;

6 Davron Eshmurodovich Norbekov, Nargiza Shavkat qizi Toirova; "Moliyaviy natijalar to'g'risidagi hisobot: milliy va xalqaro tajriba" maqola

Foyda yoki zarar, hisobot davrining sof foydasi (zarari), yalpi daromadning har bir komponenti va boshqa yalpi daromaddagi uyushgan yoki hamkor tashkilotlarning ulushlarini hisoblash;

Nazorat qilinmaydigan ulushli qatnashish va bosh kompaniya ta'sischilariga tegishli foyda yoki zarar va jami yalpi daromadni hisoblash;

MHXS tamoyillariga muvofiq BHMSda zaxiralarni yaratish va ularni muntazam inventarizatsiya qilish, likvidsiz zaxiralarni hisobdan chiqarish;

Sud jarayonlari uchun zaxira yaratish bo'yicha MHXSni zaxiralash tamoyillariga rioya qilish;

Foydalanilmagan ta'tillar uchun zaxira yaratish va uni tiklashga yagona metodologiyani joriy etish.

Foydalangan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi: O'zbekiston Respublikasi Adliya Vazirligi.-T.: "Adolat", 2022 y. - 400b.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 24-fevraldagi "Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o'tish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-4611-son qarori.
3. International Financial Reporting Standards. www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/ 2018.
4. A. A. Karimov, A. K. Ibragimov, N. K. Rizaev, N. M. Imamova-moliyaviy hisobot standardari / dars.-T.: «Moliya», 2021-310 B.
5. Abdukarimov I.T. Moliyaviy hisobotni o'qish va tahlil qilish yo'llari.— T.: Iqtisodiyot va huquq dunyosi, 1999.
6. Abdukarimov B.A. va boshq. Korxona iqtisodiyoti. Darslik. - T.: Fan,2005. - 287 b
7. Tashnazarov S.N. Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari: Oliy o'quv yurtlari magistratura mutaxassisliklari uchun darslik. – Toshkent: «IQTISOD-MOLIYA», 2019. – 584-b. <https://www.academia.edu>
8. S.N.Tashnazarov, K.B.Urazov, D.S. Tashnazarova. Boshqaruv buxgalteriya hisobi. Darslik. –Toshkent, 2022. -448 b.
9. Urazov K.B. Savdoda buxgalteriya hisobi va soliqqa tortish.—T.:Iqtisodiyot va huquq dunyosi, 2004.—336 b
10. Urazov K.B. Iqtisodiyotni erkinlashtirish sharoitida buxgalteriya hisobining konseptual masalalari. Monografiya. - T.: Fan, 2005, 234 –b;
11. www.lex.uz
12. <http://www.audit-it.ru>

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2024. № 12

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

